

ความสำคัญของการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

The Importance of Applying Buddhist principles in Daily life.

พระภิกษุชาพงษ์ สิริภักโท (กำชัยภูมิ)¹, พระสมพร อ่อนไธสง² และพระครูสุตภักตธรรม (นนทชาติ เนื่องระโท)³

Phra Phattachaphong Siribhaddo (Khamchaiyaphum)¹, Somporn Oonthaisong²,

and Phrakhrusutaphaatharatham Nonthachat Nueangkrathok³

^{1,2,3}อาจารย์ คณะสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Lecturer from the Faculty of Social Sciences Chaiyaphum Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author Email: phattachaphongss@gmail.com

Received: 11 January 2021

Revised: 2 February 2021

Accepted: 11 February 2021

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ ต้องการศึกษาระบบนิเวศในการนำหลักธรรมตามแนวพระพุทธศาสนามาใช้เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษยชาติที่มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านกายภาพ เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนอารยธรรมของแต่ละชนชาติ ล้วนแล้วต้องอาศัยการรับรู้ ความเข้าใจ ความเป็นธรรมชาติและสิ่งประดิษฐ์ที่เกิดขึ้นมากมายบนโลก สิ่งปรุงแต่ง เทคโนโลยีต่าง ๆ มนุษย์จึงหนีไม่พ้นที่ต้องพบเจอกับความหลากหลาย เกิดผลกระทบทั้งทางร่างกาย จิตใจ ครอบครัวยุค สังคม รวมทั้งประเทศชาติ การที่มนุษย์จะสามารถดำรงอยู่และดำเนินชีวิตไปอย่างปกติสุข จึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่งภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ ของโลกดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น เพื่อให้ชีวิตสามารถดำรงอยู่อย่างปกติสุข สิ่งยึดเหนี่ยวและเป็นที่พึ่งทางจิตใจของมนุษยชาติที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การนำหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ดังเช่นเหล่าพุทธศาสนิกชน การนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตจึงเป็นแนวทางหนึ่งเพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวและเป็นที่พึ่งทางใจ หลักคุณธรรมที่สำคัญอันประกอบด้วย หลักอิทธิบาท 4 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 และหลักพรหมาวาส 4 ซึ่งการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า มาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตย่อมจะก่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจ จนเกิดความเข้าใจในหลักธรรม อันจะนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข ตลอดจนการอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างเป็นสุข

คำสำคัญ: ความสำคัญของหลักคุณธรรม, หลักพระพุทธศาสนา, การประยุกต์ใช้หลักพระพุทธศาสนา

Abstract

The purposes of this study for the benefit of applying the principles of Buddhism to be used as an anchor in life. In particular, humanity is different in physical, ethnicity, religion, culture and traditions throughout the civilization of each nation. It all depends on the perception, understanding, nature and the many inventions that occur on the world, additives, technologies. Human beings are inevitably faced with diversity. It affects both physical, mental, family, social and national. That human beings will be able to live and lead a normal life. It is therefore extremely important under the various circumstances of the world as already mentioned. So that life can live normally An anchor and a refuge of the mind Another important aspect of humanity is the adoption of the doctrines of the religion that they respect. Used as a principle in life Like the Buddhists Applying the Dharma and teachings of the Lord Buddha as a principle of life is therefore one way to be an anchor and a refuge in the heart The important virtues, which consist of 4 main virtues, 4 Sangahawathu, 4 Brahma Vihara, and 4 secular principles, which are the principles of Buddha's teachings. Becoming a master of life will inevitably

lead to mental development. Until the understanding of the principles Which will lead to a normal life As well as being able to live happily in society

Keywords: Importance of Morality, Principles of buddhism, Application of Principles of Buddhism

บทนำ

ความเปลี่ยนแปลงของโลกในด้านต่าง ๆ เกิดขึ้นทั้งจากทางธรรมชาติและเกิดจากสิ่งประดิษฐ์คิดค้นจากมนุษย์ ซึ่งย่อมเกิดผลกระทบต่อสภาพการณ์ในการดำรงอยู่ในชีวิตประจำวัน ในสภาพการณ์ทางธรรมชาติจะเห็นได้ว่า โลกเราในปัจจุบันเกิดผลกระทบจากภัยธรรมชาติ เช่น การเกิดวาตภัย อุทกภัย แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด หรือแม้กระทั่งการเกิดโรคระบาดต่าง ๆ สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านจิตใจย่อมก่อให้เกิดความวิตกกังวล ความเครียด จิตใจมีความหดหู่ ท้อแท้ สิ้นหวัง เกิดสภาวะทางจิตประสาท นอกจากนั้นความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้มนุษย์นั้นต้องมีการขวนขวายดิ้นรน เพื่อให้ทันต่อเทคโนโลยีความทันสมัยที่เกิดขึ้น มีความห่างเหินกันของคนในครอบครัว เกิดช่องว่างทางสังคม เนื่องจากสภาพการณ์ในการดำรงชีพ จากความสัมพันธ์ในครอบครัวเมื่อครั้งในอดีตซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรม ครอบครัวจะเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ มีความรักความอบอุ่นจากครอบครัวเป็นภูมิคุ้มกัน แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไปสิ่งต่าง ๆ รอบตัวก็มีความเปลี่ยนแปลงไป สภาพการณ์ปัจจุบันจึงมีความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม

นอกจากนั้นเพื่อให้สังคมไทยมีวิถีชีวิตที่อุดมด้วยปัญญา พึ่งพาตนเองได้อย่างมีความสุขความพอดี มีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกครอบครัวและภายในจิตตนได้อย่างชัดเจน ไม่ยึดเอาบริโภคนิยมเป็นจุดหมาย แต่อาศัยเป็นเครื่องมือเพื่อยังชีวิตตนให้อยู่ได้ทั้งกายและจิต ท่ามกลางกระแสบริโภคนิยม คนไทยต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดหรือกระบวนทัศน์มาสู่พุทธกระบวนทัศน์ ด้วยหลักการนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้อย่างจริงจัง มีสัมมาทิฐิ เพื่อให้สัมมาทิฐิเป็นแกนในการขับเคลื่อนวิถีชีวิตเข้าสู่กระบวนการพัฒนาชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา เป็นไปเพื่อสร้างสมดุลให้แก่ชีวิตทั้งคน ศีล สมาธิ และปัญญา โดยอาศัยปัจจัยสองด้านคือ การคบถ้อยคำมิตร และการคิดอย่างถูกวิธีหรือคิดแบบโยนิโสมนสิการ มีการบริหารจัดการทรัพย์สินที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พิจารณาถึงคุณค่าแท้ก่อนเสพใช้สอยปัจจัย 4 ด้วยการบริโภคอย่างมีสติ ตามหลักอปสัณธรรม มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียงตามหลักสันโดษ คือยินดีตามมี พอใจตามได้ ตามสมควรแก่เพศภาวะและฐานะของตน (ศศิธรณ กาลังสินเสริม, 2551; อ้างในพระสมชาย ปโยโค (ดำเนิน), 2552, น.47)

ดังนั้น สิ่งสำคัญที่สุดของมนุษยชาติจึงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้เกิดความเข้าใจในธรรมชาติ ความเปลี่ยนแปลง การพัฒนาจิตเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และยอมรับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และสามารถรู้เท่าทันต่อทุกสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อทั้งจิตใจ ร่างกาย ครอบครัวและสังคม การฝึกพัฒนาจิตใจนับว่าเป็นหนทางออกในการดำเนินชีวิตโดยการนำหลักธรรมคำสอนตามแนวทางของพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้สามารถปรับตัวให้ทันต่อสภาพการณ์ความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ได้ บทความวิชาการชิ้นนี้จึงมุ่งเน้นในการนำหลักธรรมคำสอนเพื่อให้ประชาชนทั่วไปหรือผู้ที่สนใจได้สามารถศึกษา เรียนรู้และสามารถนำหลักธรรมที่สำคัญมาปรับใช้ในการดำรงชีวิต เพื่อให้ชีวิตเป็นไปอย่างปกติสุข

บทวิเคราะห์

1. ความสำคัญของพระพุทธศาสนา

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่มีหลักธรรมคำสอนเป็นที่ยอมรับของนานาอารยประเทศ โดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้มีหลักธรรมคำสอนมาตั้งแต่โบราณกาล และมีการเก็บรวบรวมหลักธรรมคำสอนไว้ในพระไตรปิฎก เพื่อให้พุทธศาสนิกชนหรือผู้สนใจได้มีการศึกษาค้นคว้า หัวใจของพระพุทธศาสนา คือ การทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ศาสนาพุทธ จึงเป็นศาสนา

ที่เน้นในเรื่องของการนำหลักคุณธรรมไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างปกติสุข สังคมก็จะอยู่อย่างมีความสุขเช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่า หลักธรรมคำสอนในพระไตรปิฎกมีหลักธรรมมากมาย ผู้เขียนจึงได้นำหลักคุณธรรมที่จะสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต สำคัญ ๆ คือ หลักอิทธิบาท 4 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 และหลักขรรวาส 4 เนื่องจากเป็นหลักคุณธรรม อันจะนำไปเป็นข้อปฏิบัติที่จะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันได้ นอกจากนั้นหากว่า มนุษย์ได้มีการนำหลักธรรมคำสอนดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวและพัฒนาจิตใจ ก็จะทำให้จิตใจมีความสุข สงบ เข้าใจในชีวิต สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนั้นยังมีผู้ให้คำนิยามความสำคัญของพระพุทธศาสนา ดังนี้

1) พระพุทธศาสนาเป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มีหลักให้ปฏิบัติให้เกิดสติปัญญา และมีมรรคเป็นหนทางแห่งการดับทุกข์ การมีศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตจะนำไปสู่การปฏิบัติทั้งกาย วาจา ใจ เพื่อสิ่งที่ถูกต้องดีงาม (กนกรัตน์ พิสมัย, 2557, น.13)

2) พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตทำให้มีการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ทำให้บุคคลเข้าใจกัน รวมถึงการทำความดี การเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สังเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีความอดสาหะอดทนต่อความยากลำบาก และศาสนายังเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจต่อการแก้ปัญหาต่อความขัดแย้ง และยังเป็นกลไกควบคุมทางสังคมรวมถึงบรรทัดฐานของการปฏิบัติต่อความเชื่อต่าง ๆ ให้บุคคลผู้ศึกษามีทัศนคติและมีวิธีคิดที่ดี นำไปสู่การพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ตามบทบาทหน้าที่ทางสังคมของตนเอง (จันทิรา ธนสงวนวงศ์, 2556; อ้างในกนกรัตน์ พิสมัย, 2557, น.44)

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้นำหลักธรรมคำสอนไปปรับใช้เป็นข้อปฏิบัติในการดำรงชีวิต ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทั้งตนเองในการพัฒนาจิตใจให้มีความสุขและยอมรับในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้จิตใจมีความสุข สงบ นอกจากนั้นก็จะทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม

2. หลักคุณธรรมที่จะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

หลักคุณธรรมหรือหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อให้พุทธศาสนิกชนนำไปประพฤติปฏิบัติมีหลักคำสอนในเรื่องต่าง ๆ นั้น ขึ้นอยู่กับการนำไปใช้กับผู้ใด เรื่องใด สถานการณ์ใดหรือเหตุการณ์ใดนั้น ย่อมเป็นไปตามครรลองของผู้ประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้ก่อประโยชน์สูงสุดต่อผู้ปฏิบัติ เช่นเดียวกับการนำหลักคุณธรรมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันนั้น ผู้เขียนได้สรุปหลักคำสอนที่สำคัญ ประกอบด้วย หลักอิทธิบาท 4 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 และหลักขรรวาส 4 ดังนี้

3. หลักอิทธิบาท 4

หลักอิทธิบาท 4 ตามหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ ฉันทะคือ ความพอใจ วิริยะคือ ความเพียรพยายาม จิตตะคือ การมีใจจดจ่อ วิมังสาคือ การใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล จะเห็นได้ว่า หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมเพื่อใช้ในการปฏิบัติกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง มุ่งเน้นในการนำไปใช้ในการทำงานหรือประกอบกิจการ อันจะนำไปสู่ความสำเร็จ หากว่านักศึกษานิเทศศาสตร์ ได้นำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในกิจการงาน ก็จะทำให้มีความสุขในการทำงาน เพราะมีความพึงพอใจต่องานที่ได้รับมอบหมาย การใช้ความเพียรพยายามในการประกอบกิจการงาน เมื่อเกิดปัญหาอุปสรรคก็ไม่ย่อท้อ สามารถใช้สติปัญญา คิด วิเคราะห์ก่อให้เกิดสมาธิเพื่อให้เกิดปัญญาหาทางแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ นอกจากนั้นยังมีการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้สำหรับผู้สูงอายุ โดยพระพรหมคุณาภรณ์ ได้อรรถาธิบายเป็นข้อสรุปได้ว่า ผู้ต้องการมีอายุยืนต้องถือหลักอิทธิบาท 4 ดังนี้

ฉันทะ คือ ความพอใจที่จะอยู่เพื่อทำสิ่งที่ดีงามสำหรับตนเองหรือผู้อื่น เพราะฉะนั้น สิ่งแรก ที่ผู้สูงอายุควรมองหาและพิจารณาว่า เราต้องการทำอะไร ต้องมีสิ่งหนึ่งที่ต้องการจะทำ อาจจะเป็นงานอดิเรกที่ชอบ หรืออาจจะขอให้ไปช่วยทำงานทำการบางอย่างก็ได้ เพราะเมื่อมีสักอย่างที่เราอยากจะทำ ที่เห็นว่ามีประโยชน์ สิ่งเหล่านั้นจะเป็นหลักประกัน ให้ใจมีจุดที่มุ่งไปข้างหน้า พอคิดว่า เราต้องทำ ก็ไม่มีเวลาให้ใจเหว้า ไม่มีเวลาให้ใจฟุ้งซ่าน

วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม ความกล้ากล้า เข้มแข็ง มีกำลังใจที่จะสู้ หรือเดินหน้า กำลังใจเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ทำให้คน เข้มแข็ง คนที่อายุมาก อาจจะคิดว่า ตัวเรานี้ ร่างกายอ่อนแอลงแล้ว ทำอะไรก็ไม่ค่อยไหว แต่ความอ่อนแอทางร่างกายนี้ ต้อง ประสานกับทางจิตใจ ถ้าจิตใจไม่อ่อนแอ ร่างกายก็แข็งแรงได้ ถึงแม้ร่างกายไม่แข็งแรงจริง แต่ใจที่มีกำลังใจ ทำให้เกิดความรู้สึก แข็งแรงได้

จิตตะ คือ การมีใจจดจ่อ ใส่ใจอยู่กับเรื่องที่ทำ เมื่อใจอยู่กับสิ่งที่ปรารถนาจะทำให้เห็นคุณค่าเป็นประโยชน์ จิต จะตัดอารมณ์ อื่น ที่ไม่เข้าเรื่องออกไปได้ คนสูงอายุ มักจะรับอารมณ์จากจิตที่พอใจ ไม่สบายใจ เข้ามากระทบหุกระหุบตา ก็เก็บเอามาทำให้ ใจคอไม่สบายโดยไม่เข้าเรื่อง ได้แต่ครุ่นคิดว่า ทำไมคนอื่นเป็นอย่างนี้ ไม่เป็นอย่างนั้น เก็บถ้อยคำของคนอื่น มาคิดขุ่นมัวในใจ ตัวเองแต่หากมีเรื่องที่ยากจะทำ ใจรัก ใจชอบ จนใส่ใจเอาเป็นหลักของจิตได้แล้ว ใจก็จะไม่รับเรื่องจากจิต ถึงกระทบ ผ่านเข้าบ้าง ก็ตัดออกไปได้ พอใจอยู่กับหลักแล้ว ก็จะไม่วุ่น ไม่วุ่น แต่จะสงบแน่วแน่ จิตใจเป็นสุข ทำให้อายุยืน

วิมังสา คือ เรื่องของการใช้ปัญญา คนสูงอายุ ถ้าไม่ใช้ปัญญา ไม่ใช่ความคิด ก็จะแก่เร็วและสมองฝ่อ การมีวิมังสา คือ การใช้ ปัญญาตรวจตรา พิจารณาไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล ให้เห็นความจริง ในสิ่งที่เราทำ ว่าสิ่งที่เราทำนั้น ประโยชน์อยู่ตรงไหน คุณค่า ของมันคืออะไร ได้ผลดี ได้ผลเสีย มีข้อบกพร่องอย่างไร ควรแก้ไขปรับปรุงที่ใด อย่างไร เมื่อเราเอาปัญญามาใช้ กับเรื่องที่มี จุดหมาย ก็ไม่มีเรื่องของความฟุ้งซ่าน เป็นปัญญาที่ปลอดโปร่ง เป็นความคิดตามกระแสความจริง ซึ่งเป็นเรื่องของความสบาย (พระ พรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2546, น.124)

สรุปได้ว่า หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการปฏิบัติงานหรือประกอบกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเป็นการปฏิบัติงาน ด้วยความสบายใจ ความพึงพอใจ ใช้ความเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อ มีการฝึกฝนให้เกิดผลสำเร็จและมีการใช้สติปัญญา ไตร่ตรอง พิจารณาอย่างสมเหตุสมผล

4. หลักพรหมวิหาร 4

หลักพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมเพื่อใช้ในการผูกมิตรไมตรี การคบหากัลยาณมิตรย่อมจะก่อให้เกิดเป็นมงคลของชีวิต การ นำหลักพรหมวิหารไปใช้ในการดำเนินชีวิต อันประกอบด้วย เมตตา คือความรักความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ย่อมจะทำให้ได้รับความ รัก ความปรารถนาดีซึ่งกันและกัน กรุณา คือ การให้ความช่วยเหลือผู้อื่นพ้นทุกข์ ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้รับ ยังส่งผล ให้ผู้ให้เกิดความปลื้มปิติ และก่อให้เกิดจิตใจที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ด้วย มุทิตา คือ ความยินดีที่เห็นผู้อื่นได้ดี ยินดีต่อความสำเร็จ ของผู้อื่น อุเบกขา คือ วางใจเป็นกลาง มีการใช้เหตุผล ความถูกต้อง ก็จะก่อให้เกิดสติ ความตั้งมั่นและยึดถือในสิ่งที่ถูกต้อง ดังนี้

เมตตา แปลว่า ความรักความปรารถนาดีมี ไมตรีจิตหมายถึงการคิดช่วยเหลือให้ทุกคนประสบแต่ประโยชน์และมีความสุขโดย ทัวกันจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของเมตตาคือการฝึกอบรมจิตใจเป็นสำคัญคือฝึกจิตใจให้มีความเยือกเย็นมีเมตตาอารีต่อสรรพสัตว์ทั่ว หน้า

กรุณา แปลว่า ความสงสารหมายถึงการคิดจะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์เดือดร้อน ได้แก่ ใครที่จะปลดปล่อยบำบัด ความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่นและสัตว์ทั้งปวงในการปฏิบัติเกี่ยวกับกรุณา เริ่มจากปลูกฝังความสงสารให้กับผู้อื่นได้รับความ ลำบากเกิดขึ้นในใจเมื่อมีกรุณาในใจแล้วการแสดงออกย่อมจะเกิดขึ้นตามแต่เหตุการณ์นั้น ๆ เช่นการช่วยเหลือคนเจ็บช่วยเหลือคน กำพร้าอนาถา การช่วยเหลือคนขาดแคลน ความกรุณาเป็นคุณธรรมสำคัญที่จะทำให้เสียสละเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้รับความสุขคุณธรรม ข้อนี้แสดงว่าผู้ประพฤติดีจะต้องมีฐานคุณธรรมเมตตาสูง

มุทิตา แปลว่า ความชื่นบานหมายถึงความพลอยยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี มุทิตานี้เป็นหลักธรรมของผู้มีลักษณะของผู้มีใจ กว้างขวาง ยินดีต่อความดีของผู้อื่นนับได้ว่าเป็นการทำบุญหรือความดีอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ยังหมายถึงการให้การสนับสนุนแก่ผู้ สร้างสรรค์ประดิษฐ์สิ่งต่างๆ เพื่อประโยชน์ของสังคมด้วยอุเบกขา แปลว่า การวางใจเป็นกลางโดยพิจารณาข้อเท็จจริงหมายถึงใน การตัดสินใจเรื่องใดควรพิจารณา

ด้วยปัญหามีเหตุผลถูกต้องและเที่ยงธรรม แล้วปฏิบัติลงไปด้วยความเยือกเย็นสุขุมรอบคอบสามารถดำรงมั่นรักษาความถูกต้องหรือความยุติธรรมไว้ได้

อุเบกขา แปลว่า การวางใจเป็นกลางโดยพิจารณาข้อเท็จจริงหมายถึงในการตัดสินใจเรื่องใดควรพิจารณาด้วยปัญหามีเหตุผลถูกต้องและเที่ยงธรรม แล้วปฏิบัติลงไปด้วยความเยือกเย็นสุขุมรอบคอบสามารถดำรงมั่นรักษาความถูกต้องหรือความยุติธรรมไว้ได้ (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต, 2546, น.148-149)

สรุปได้ว่า การเป็นผู้มีหลักพรหมวิหารนั้น จะเป็นผู้ที่ประกอบไปด้วยจิตใจที่มีความเป็นกุศล คือ มีจิตใจโอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีจิตใจงาม เป็นที่รักใคร่ของผู้ที่พบเห็น และจะก่อให้เกิดกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน

5. หลักสังคหวัตถุ 4

หลักสังคหวัตถุ เป็นหลักธรรมเพื่อก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีสำหรับการอยู่ร่วมกัน อันประกอบไปด้วย ทานคือ การให้ ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน มีความจริงใจ อัถถจริยา คือ การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และสมานัตตา คือ วางตนเสมอต้นเสมอปลายและวางตัวให้เหมาะสม นอกจากนั้น พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) อธิบายว่าเรื่อง ความสงเคราะห์กันและกัน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจ คือช่วยเหลือกัน ยึดเหนี่ยวในกันไว้ มี 4 อย่าง คือ

ทาน คือ การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ปิยวาจา คือ พูดจาน่ารักนียมนัถือ

อัถถจริยา คือ บำเพ็ญประโยชน์

สมานัตตา คือ ความมีตนเสมอ คือทำตัวให้เข้ากันได้ เช่นไม่ถือตัว ร่วมทุกข์ร่วมสุข (พจนานุกรมพุทธศาสตร์, 2538, น.310)

สรุปได้ว่า สังคหวัตถุ เป็นเครื่องมือที่จะช่วยในการสร้างความรัก ความสามัคคีที่จะเกิดขึ้นในสังคม ทั้งการแสดงออกในการแบ่งปัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ตลอดจนการวางตนอย่างเหมาะสม จึงทำให้สังคมเกิดความรัก ความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

6. หลักพรวาธธรรม 4

หลักพรวาธธรรมเป็นหลักธรรมสำหรับผู้ครองเรือน เพื่อให้เกิดสุขสงบในการครองชีวิต อันประกอบไปด้วย สัจจะ คือ ความจริง ความซื่อสัตย์ ทมะ คือ การข่มใจ ขันติ คือ ความอดทนอดกลั้น และจาคะ คือ ความเสียสละ ช่วยเหลือ นอกจากนั้น พระพรหมคุณาภรณ์ ได้นิยามหลักพรวาธธรรม 4 ประการ คือ ธรรมสาหรับพรวาธ ธรรมสาหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ประกอบด้วย

สัจจะ หมายถึง ความจริง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง

ทมะ หมายถึง การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนเองให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

ขันติ หมายถึง ความอดทน ตั้งหน้าท้าวหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่ท้อถอย ไม่ท้อถอย

จาคะ หมายถึง ความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมทั้งร่วมมือ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2546, น.113)

สรุปได้ว่า การครองเรือนหรือการครองชีวิตนั้น การนำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตจึงเป็นสิ่งสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักพรวาธธรรม อันประกอบด้วย สัจจะ ทมะ ขันติและจาคะ ก็จะทำให้เกิดความไว้วางใจกัน มีความซื่อสัตย์ จริงใจ

ต่อกัน การรู้จักข่มใจ มีการปรับตัว รวมทั้งการฝึกความอดทนอดกลั้น และความเสียสละช่วยเหลือ นึกถึงส่วนรวมมากกว่าส่วนตนก็จะทำให้เกิดความสงบสุขในครอบครัว และสังคมได้

7. ประโยชน์ของการนำหลักคุณธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

หลักคุณธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาที่ผู้เขียนนำมาเรียบเรียงในครั้งนี้ มุ่งเน้นในเรื่องการใช้หลักคำสอน เพื่อให้มีการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขในสังคม เป็นการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นเพื่อพัฒนาจิตใจให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ซึ่งผู้เขียนได้นำหลักคำสอนที่สำคัญประกอบด้วย หลักอิทธิบาท 4 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 และหลักขรรยาวาส 4 โดยได้แยกประเด็น ดังนี้

8. ประโยชน์ของการนำหลักคุณธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง

หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะและวิมังสา การนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเองนั้น เป็นการฝึกฝนตนเองให้ตนเองรู้จักความพอดี พอใจในหน้าที่การงาน มีการทำงานหรือประกอบกิจการได้อย่างมีความสุข อีกทั้งเป็นการฝึกฝนตนเองให้มีความเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรค การฝึกตนเองให้เป็นคนมีสมาธิจดจ่อต่อสิ่งที่ทำก็จะเป็นการฝึกฝนตนเองให้เกิดสติปัญญา รวมไปถึงเป็นผู้ที่ใช้สติปัญญาไตร่ตรองด้วยความมีเหตุมีผล ดังนั้น ผู้ที่นำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้เป็นแนวทางดำเนินชีวิตก็จะทำให้บุคคลผู้นั้น เป็นผู้ที่มีความอดทนอดกลั้น มีความเพียร รวมทั้งเป็นลักษณะของคนเก่ง มีความสามารถ ขยันหมั่นเพียร เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมหลักพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดกัลยาณมิตรที่ดี เป็นธรรมสำหรับผู้ที่ต้องการผูกมิตรและไมตรีจิต สำหรับการอยู่ร่วมกัน อันประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา ผู้ที่มีหลักพรหมวิหารจึงเป็นผู้ที่มีจิตใจเปี่ยมล้นไปด้วยความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น รู้จักการให้เมื่อเห็นผู้อื่นเดือดร้อน มีความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี มีความสุขและเป็นผู้ที่มีใจเป็นกลาง มีความยุติธรรม ดังนั้น ก็ถือได้ว่า เป็นผู้ที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ก็จะเป็นลักษณะของผู้ที่มีจิตใจงดงาม เป็นที่รักใคร่ของผู้ที่พบเห็น จะก่อให้เกิดเป็นผู้ที่มีกัลยาณมิตรที่คอยช่วยเหลือ แบ่งปันซึ่งกันและกัน หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมสำหรับเป็นเครื่องมือของการอยู่ร่วมกัน ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี อันประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยาและสมานัตตา หลักธรรมในข้อนี้ผู้ที่สามารถนำไปใช้ในการชีวิตประจำวันย่อมจะทำให้เป็นผู้ที่ผู้คนเกิดความเลื่อมใสศรัทธา การเป็นผู้ให้นั้นย่อมเป็นที่ปรารถนาของสังคม ไม่ว่าจะเป็นผู้ให้ทางด้านวัตถุ ทรัพย์สิน เงินทอง หรือเป็นผู้ให้ทางด้านจิตใจ เป็นผู้มีความยิ้มแย้มแจ่มใส ทำให้ผู้ที่พบเห็นเกิดความสบายตา สบายใจ การฝึกตนให้เป็นผู้ที่มีความใจเพราะอ่อนหวาน ความจริงใจ ดังคำเปรียบเปรย “พูดดีเป็นศรีแก่ตัว” ก็จะเป็นผู้ที่ผู้คนอยากพบปะพูดคุยด้วย อีกทั้งการทำตนให้เป็นผู้อุทิศตนช่วยเหลือผู้อื่น บำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมและวางตัวให้เหมาะสม ก็จะเป็นผู้ที่น่านับถือ น่าเคารพ เป็นผู้ที่น่าเกรงขาม หลักขรรยาวาสธรรม 4 เป็นหลักธรรมสำหรับการครองชีวิต การครองเรือนสำหรับภักุหส์ถ์ ซึ่งเป็นหลักธรรมในการที่จะอยู่ร่วมกันทั้งในครอบครัวและสังคม ได้อย่างปกติสุข ประกอบด้วย สัจจะ ทมะ ขันติและจาคะ สำหรับหลักธรรมในข้อนี้เป็นหลักธรรมสำหรับการครองเรือนและการครองชีวิต การฝึกฝนตนตามหลักนี้ จะทำให้ตนเองเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ มีความจริงใจต่อตนเองและผู้อื่น เป็นผู้ที่สามารถปรับตัวเรียนรู้ให้เข้ากับผู้อื่น เข้าใจถึงจิตใจผู้อื่น เป็นผู้รู้จักข่มใจ ประพฤติตนในทางที่เหมาะสมที่ควรอยู่เสมอ รวมทั้งเป็นผู้ที่มีความอดทนอดกลั้น มีความขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อต่อปัญหา อุปสรรค รวมทั้งเป็นผู้ที่มีความเสียสละตนเองให้แก่ครอบครัว และสังคม เมื่อผู้หนึ่งผู้ใดสามารถฝึกฝน ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักขรรยาวาสธรรม ก็จะทำให้เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ จริงใจ เป็นคนพูดจริงทำจริง อดทน เสียสละ รู้จักปรับตัวและเข้ากับผู้อื่นได้ดี ก็จะเป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือ น่าเคารพ ยกย่อง เกิดความไว้วางใจของคนในครอบครัว ทำให้ครอบครัวอบอุ่น และอยู่อย่างปกติสุข

9. ประโยชน์ของการนำหลักคุณธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อประโยชน์ต่อสังคม

หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะและวิมังสา การนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการดำเนินชีวิตอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม กล่าวคือ ผู้ที่อยู่ในสังคมได้มีการประกอบสัมมาอาชีพ

ที่เป็นอาชีพที่สุจริต เป็นผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรแล้ว ก็จะสามารถเกิดการพัฒนาภายในชุมชน ให้มีความเจริญมากขึ้น มีรายได้จากการประกอบอาชีพ เกิดการพัฒนาภายในชุมชนได้อย่างก้าวหน้า หลักพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดกัลยาณมิตรที่ดี เป็นธรรมสำหรับผู้ที่ต้องการผูกมิตรและไมตรีจิต สำหรับการอยู่ร่วมกัน อันประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา สังคมที่มีแต่ผู้ที่มีจิตใจดีมีเมตตา มีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน ยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี ไม่มีความอิจฉาริษยาซึ่งกันและกัน ก็จะเกิดสังคมที่มีแต่กัลยาณมิตร เป็นกำแพงป้องกันในชุมชน ให้สามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เกิดเป็นสังคมแห่งความสุข หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมสำหรับเป็นเครื่องมือของการอยู่ร่วมกัน ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี อันประกอบด้วย ทาน ปิย วาจา อุตถจริยาและสมานัตตา สังคมที่ประกอบไปด้วยผู้มีศีลธรรมตามหลักสังคหวัตถุ ก็จะทำให้เกิดเป็นสังคมแห่งการให้ และการแบ่งปัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน มุ่งทำประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นหลัก มีความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชนร่วมกัน แสดงความคิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์ และก่อประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม สังคมก็จะเป็นสังคมแห่งความสุขและพัฒนาาร่วมกัน หลักขรราวาสธรรม 4 เป็นหลักธรรมสำหรับการครองชีวิต การครองเรือนสำหรับภุคหุสธั ซึ่งเป็ นหลักธรรมในการที่ จะอยู่ร่วมกันทั้งในครอบครัวและสังคม ได้อย่างปกติสุข ประกอบด้วย สัจจะ ทมะ ขันติและจาคะ สังคมที่มีผู้คน ที่มีความประพฤติ ปฏิบัติตน ตามครองครองธรรม คนในครอบครัวมีความซื่อสัตย์ มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ก็จะเป็นสังคม ที่มีความจริงใจต่อกัน มีความอดทน ไม่ย่อท้อต่อปัญหาอุปสรรค ครอบครัวมีความอบอุ่น สังคมก็จะไม่เกิดความวุ่นวาย และมีความสุข

สรุป

โลกที่เกิดความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เติบโตอย่างรวดเร็ว อารยธรรมต่างๆของโลกที่มีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ การสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นในแต่ละบุคคลจึงเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นในยุคสมัยที่ต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ภูมิคุ้มกันทางจิตใจจึงเป็นสิ่งที่ต้องมีการปลูกฝังตั้งแต่เป็นเด็กเยาวชนที่จะต้องเติบโตไปกับยุคสมัยของการเปลี่ยนแปลง หรือแม้กระทั่งในสังคมปัจจุบันที่เรียกได้ว่าเป็นสังคมผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ครอบครัวและสังคม ย่อมเกิดขึ้นไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงได้ สิ่งที่จะสามารถนำมายึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตจึงเป็นการนำหลักคุณธรรม ตามหลักพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ผู้นั้นอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นหลักคำสอนที่เป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจ ผู้ฝึกฝนจิตใจอยู่เป็นประจำจะสามารถขัดเกลาจิตใจให้มีความสะอาด บริสุทธิ์ จนทำให้เป็นผู้ที่เป็นคนดี มีศีลธรรม หากว่าสังคมเต็มไปด้วยคนดี ประพฤติปฏิบัติตามครองครองธรรมก็จะเกิดประโยชน์โดยรวมต่อสังคม ดังนั้น หลักธรรมที่ผู้เขียนนำมาเรียบเรียงในครั้งนี้ ได้นำหลักธรรมสำคัญที่สามารถนำไปประยุกต์หรือปรับใช้ในการดำเนินชีวิต อันประกอบด้วย หลักอิทธิบาท 4 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 และหลักขรราวาส 4 ซึ่งหากว่าแต่ละบุคคลมีความเข้าใจ และสามารถประพฤติ ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนตามแนวทางของพระพุทธศาสนาก็จะเกิดสังคมที่มีแต่ความปกติสุข และความสุข สงบ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการฉบับนี้ สำเร็จลุล่วง โดยได้รับคำแนะนำชี้แนะ และแก้ไขปรับปรุงจากกองบรรณาธิการและคณะ ตลอดทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ แนะนำ ตรวจสอบแก้ไข จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ และขอขอบคุณเอกสาร ตำรา ตลอดจนนักวิชาการที่ได้นำข้อมูลอันเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการนำเสนอบทความ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ ในการที่จะนำไปเป็นแนวทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ต้องการที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กนกรัตน์ พิสมัย. (2557). การศึกษาการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตของนักเรียนเตรียมทหาร.

(วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระครูโสภณปริยัตยานุกิต (ม.ป.ป). เรียนรู้ธรรมของพระพุทธเจ้าับัธรรมาศึกษาชั้นตรี. กรุงเทพฯ: เอ็มไอเอส.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2546). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิกจำกัด.

_____. (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมิก จำกัด

พระสมชาย ปิโยโค (ดำเนิน). (2552). ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามหลักอริยสัจ 4 ของเยาวชน: ศึกษาเฉพาะกรณี

เยาวชนในโรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต).

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วราพร ศรีชัย. (2557). การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอ

บ้านไผ่ จังหวัดลพบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย